

Gudsbegrebet hos Homer og Platon

FORMÅL

Formålet er at fremdrage en ægte og vigtig konflikt mellem de store spillere i oldtidskundskab. Læsningen skal skærpe elevernes sans for overgangen fra mythos til logos og påpege, hvordan denne debat fra den græske oplysningstid er en forløber for mange moderne konflikter i spændingsfeltet mellem religion og fornuft.

MATERIALE

Iliaden XIV, 134-362 samt epilogen XV, 1-219
Platon: Staten II, 376e-383 (Foss 99n-109)

BESKRIVELSE

Iliade-læsningen har en dobbelt funktion. Dels er der tale om en slags repetition, idet en tidligere søjles arbejde med Homer som litteratur her kan friskes op, dels er der tale om en anden type læsning. Teksten tænkes her læst som kilde til en bestemt side af den græske virkelighed, nemlig religionen. Nøgleord er antropomorfisme, polyteisme samt myte og rite, for specielt interesserede hieros gamos og hypostasering.

Med hensyn til Platon er det nødvendigt at sætte det citerede stykke i sammenhæng med hele Statens anlæg og sigte. Der åbnes også for overvejelser om den sokratiske metode og hele spørgsmålet om forholdet mellem Sokrates og Platon.

At bruge Nietzsche er krævende, men det er spændende at se en moderne filosof tage parti for Homer mod Platon, der jo ellers har mange gode kort på hånden.

FAG

Det er tanken med dette forløb at læse tekster i oldtidskundskab, der kan hvile i sig selv. Det nærmeste samarbejdsfag er religion, som måske/måske ikke ligger på samme årgang i et almindeligt gymnasieforb. Filosofi er også en fin medspiller af saglige grunde, men desværre normalt med store praktiske vanskeligheder.

Der påtænkes ikke et egentligt tværfagligt eller to-fagligt forløb, men blot en oplagt mulighed for at koordinere læsningen med kernestof i religion. Tættere samarbejde er bestemt både tænkeligt og ønskeligt.

TIDSRAMME

Timerammen er 15 lektioner, forløbet er altså en søjle i faget, helst sidste eller næstsidste i årsplanen på grund af sværhedsgraden. Det forudsættes frejdigt, at klassen har haft en søjle med Homer-læsning tidligere i årsplanen.

Stipuleret timeforbrug: Homer 6 lektioner, Platon 6 lektioner, perspektivering 3 lektioner.

LITTERATUR/BILLEDmateriale

Iliaden XIV, 134-362 samt XV, 1-219

Der kan efter behag suppleres med vasebilleder af fx. guder med attributter og allegoriske afbildninger af Søvn (Se fx Bender og Bundgaard Rasmussen: Oldtidens Grækenland, figur 150, en hvid lekyth med Hypnos og Thanatos)

Platon: Staten II, 376e-383

Fr. Nietzsche: - Menschliches, Allzumenschliches stk. 114

- Antikrist, stk. 16, begge i oversættelse ved Harald Jacobsen, i: Fischer-Hansen m.fl.: Nietzsche – en tværfaglig tekstmontage. Gyldendal 1973
- Ecce Homo, uddrag af stk. 1 om "Tragediens fødsel", oversat af Niels Henningsen. Det lille Forlag 1994. (vedhæftet)

EKSAMEN

Andre stykker fra Antikrist kan bruges, fx. stk. 18 eller stk. 25 i uddrag (også vedhæftet).

HVOR BLEV OLD AF?

Med debatten om gudsbegrebet er der valgt én mulig linje ud af flere, der tilsammen udgør bevægelsen fra mythos til logos. Det er en sag med lange efterdønninger, både i senantik teologi, skolastik, renæssance og oplysningstid, og den genopføres for tiden i den moderne konflikt mellem tro og viden/fornuft. Men da det er en konflikt, der allerede gennemspilles inden for det græske materiale, tjener læsningen her også det formål at give et mere omfattende og spændstigt billede af den datidige kultur.

Bliver oldtidskundskab så her en ancilla theologiae? Det er ikke tanken. Det spændende er at vise, hvordan brudfladerne ligger hos Sokrates/Platon, med stadig bevidsthed om det efterliv, brudfladerne har forårsaget og er blevet gentaget i.

Hans Gregersen
marts 07

Fr. Nietzsche:

Menneskeligt, alt for menneskeligt

Stk. 114

Det ugræske i kristendommen. – Grækerne betragtede ikke de homeriske guder som deres herrer og sig selv som gudernes slaver, som jøderne gjorde det. De så i guderne så at sige kun spejlbilledet af de mest vellykkede eksemplarer af deres egen kaste, altså et ideal, ingen modsætning til deres eget væsen. Man føler sig beslægtet med guderne, der består en gensidig interesse, en slags fællesskab mellem forbundsfæller. Mennesket tænker fornemt om sig selv, når det giver sig sådanne guder og stiller sig i et forhold til dem som en lavere adelsmand til en højere, medens de italiske folkeslag har en rigtig bondereligion med en evindelig ængstelighed over for onde og lunefulde magthavere og plageånder. Hvor de olympiske guder trådte i baggrunden, der var også det græske liv mere dystert og ængsteligt. – Kristendommen derimod kvaste og knuste mennesket fuldstændigt og sænkede det så at sige ned i dybt slam. Derpå lod den så med ét den guddommelige forbarmelses lys stråle ned i menneskets følelse af at være helt forkastet, så at den overraskede, bedøvet af nåde udstødte et henrykkelsens skrig og momentant troede at have hele himlen i sig. Alle kristendommens psykologiske fornemmelser taler til denne sygelige overdrivelse af følelsen, til den til dette formål nødvendige dybtgående korrupsion af hoved og hjerte: kristendommen vil tilintetgøre, knuse, bedøve, kun ét vil den ikke: *mådeholdet*, og derfor er den i dybeste forstand barbarisk, asiatisk, u-fornem, ugræsk.

Oversat af Harald Jacobsen. Op. cit. 1973

Antikrist

Stk. 16

En kritik af det *kristne gudsbegreb*. Et folk, der endnu tror på sig selv, har også stadig sin egen gud. I ham dyrker det de omstændigheder, som har bragt det ovenpå, det projicerer sin lyst ved sig selv, sin magtfølelse ind i et væsen, som man kan takke for disse egenskaber. Den, der er rig, vil gerne give af sin rigdom, et stolt folk behøver en gud for at *ofre*; inden for sådanne forudsætninger er religion en form for taknemmelighed. Man er taknemmelig for sig selv; man har brug for en gud for at kunne udtrykke det – En sådan gud må kunne gavne og skade, må kunne være ven og fjende – man beundrer ham i godt som i ondt. Den *unaturlige* kastration af en gud til kun at være en gud for det gode ville på dette stadium ligge uden for alt, hvad man kunne ønske sig. Man har brug for både den onde og den gode gud. Det er jo ikke just tolerancen og menneskeligheden, som man har at takke for sin eksistens ... Hvad glæde ville man have af en gud, der ikke kendte vrede, hævn, misundelse, hån, list og vold; som måske ikke engang kendte de stærke *lidenskaber*, forårsaget af sejr og tilintetgørelse? Man ville ikke kunne forstå en sådan gud: hvad skulle man med ham? – Men: når et folk går til grunde, når det føler, at troen på dets fremtid og håbet om dets frihed definitivt svinder; når det bliver klar over, at underkastelse er en ubetinget nyttig holdning og de underkastedes dyder bliver livsbetingelser, da *må* også dets gud forandre sig. Så bliver han til et hængehoved, frygtsom, beskeden, råder til "fred i hjertet", til opgivelse af hadet, til overbærenhed, til "kærlighed" både mod ven og fjende. Han moraliserer hele tiden, han kryber ind i enhver privatdyds hule, bliver gud for enhver, bliver privatmand og kosmopolit ... Før i tiden var han udtryk for et folk, et folks styrke, alt aggressivt og magttørstende i et folks sjæl: nu er han kun den gode gud ... Der findes virkelig intet andet alternativ for guder: *enten* udtrykker de viljen til magt – og så længe er de et folks guder – *eller* afmagten til at gribe magten – og så bliver de nødvendigvis *gode*.

Oversat af Harald Jacobsen. Op. cit. 1973

Stk. 18

Det kristelige gudsbegreb – Gud som syge-gud, Gud som edderkop, Gud som ånd – er et af de mest korrupte gudsbegreber, der er opstået på jorden; det repræsenterer måske endda selve bundrekorden i den nedstigende udvikling af gude-typen. Gud udartet til *indsigelse mod livet*, i stedet for at være dets forklarelse og evige *Ja!* I Gud erklæret fjendskab mod livet, mod naturen, viljen til livet! Gud formelen for enhver bagtalelse af det "dennesidige", for enhver løgn om det "hinsidige"! I Gud intetheden, guddommeliggjort, viljen til intethed kanoniseret.

Stk. 25 (uddrag)

(.....)

Jahve er Israels gud og *følgelig* retfærdighedens gud: logikken hos ethvert folk, der har magt og har det med god samvittighed. I fest-kulten udtrykkes begge sider af et folks selvbekræftelse: det er taknemmeligt for de store hændelser, ved hvilke det kom ovenpå, det er taknemmeligt for årets kredsløb og alt held med kvægavl og agerbrug. – Denne tingenes tilstand forblev endnu længe idealet (...) Men folket fastholdt som det højst ønskelige hin vision om en konge, der er en god soldat og en streng dommer: frem for alle hin typiske profet (dvs. øjeblikkets kritiker og satiriker) Jesaja. – Men ethvert håb forblev uopfyldt. Den gamle gud *kunne* ikke mere af det, han tidligere havde kunnet. Man skulle have ladet ham fare. Hvad skete? Man *ændrede* begrebet om ham – man gjorde begrebet om ham *unaturligt*: for denne pris fastholdt man ham. – Jahve "retfærdigheden"s gud – *ikke længere* en enhed med Israel, et udtryk for folkeselvfølelsen: nu kun en gud på betingelser ... Begrebet om ham bliver et værktøj i hænderne på de præstelige agitatorer, som nu fortolker al lykke som belønning, al ulykke som straf for ulydighed mod Gud, som "synd": denne en angivelig "sædelig verdensorden"s løgnagtige fortolkningmaner, med hvilken naturbegrebet "årsag" og "virkning" én gang for alle er stillet på hovedet. Når man først, med belønning og straf, har skaffet den naturlig kausalitet ud af verden, må man have en *unaturlig* kausalitet: og nu følger hele resten af unatur. En Gud, som *fordrer* – i stedet for en gud, som hjælper, som tilråder, som i grunden er ordet i enhver modets og selvtillidens lykkelige inspiration (.....)

18 & 25 oversat af Arne Helligsøe Nielsen. Hans Reitzel 1994

Ecce homo

Uddrag af stk. 1 om "Tragediens fødsel"

Nietzsche er i gang med en tilbageskuende selvanmeldelse og præsenterer sin første bog "Tragediens fødsel" således:

....

De to afgørende *nyskabelser* i bogen er for det første forståelsen af det *dionysiske* fænomen hos grækerne – bogen byder på den første psykologi bag dette fænomen og ser deri den ene rod til hele den græske kunst -. Den anden nyskabelse er forståelsen af det sokratiske: Sokrates for første gang erkendt som værktøj for den græske opløsning, som typisk *décadent*. "Fornuftighed" *mod* instinkt. For enhver pris "fornuftigheden" som farlig, som livsundergravende magt! – Dyb, fjendtlig tavshed om kristendommen i hele bogen. Den er hverken apollinsk eller dionysisk; den *negerer* alle *æstetiske værdier* – de eneste værdier, som "Tragediens fødsel" anerkender

Oversat af Niels Henningsen.

Bonustrack:

Ecce homo, stk. 9 i "Hvorfor jeg er en skæbne":

- Har man forstået mig? – *Dionysos mod den korsfæstede...*